Täydennys sosiaali- ja terveysministeriön vastineeseen sosiaali- ja terveysvaliokunnalle koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta ja liikenteen palveluista annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (HE 226/2021 vp)

Viitaten sosiaali- ja terveysvaliokunnalle toimitettuun perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 50/2021 vp) sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnan suullisessa kuulemisessa 9.12.2021 esitettyyn vastineen täydennyspyyntöön sosiaali- ja terveysministeriö (STM) toteaa seuraavaa:

Turistien mahdollisuus hyödyntää koronapassia

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyysi vastinekuulemisessa 9.12.2021 STM:ltä ehdotusta siitä, miten luotaisiin mahdollisimman kevyt menettely, jolla voitaisiin antaa niille kolmansista maista Suomeen saapuville turisteille, joilla ei ole EU:n digitaalisen koronatodistuksen kanssa yhteentoimivaa todistusta, mahdollisuus käyttää todistustaan Suomessa EU:n digitaalisen koronapassin tavoin. Osalla Suomeen saapuvista henkilöistä on tartuntatautilain 16 g §:n mukainen hyväksyttävä todistus, mutta epäkohdaksi on nähty se, ettei todistusta voi käyttää 58 i §:n mukaisena koronapassina.

Valiokunnan pyynnöstä STM ehdottaa kolmea vaihtoehtoista toimintatapaa, joiden kunkin osalta esitetään ratkaisuvaihtoehtoon liittyviä näkökohtia. STM korostaa, että vaihtoehdot 1 ja 2 ovat alustavia, eikä STM ole käynyt niistä keskusteluja muiden hallinnonalojen kanssa mm. resurssien riittävyydestä. Ehdotuksiin mahdollisesti liittyviä tietosuojaongelmia tai arviota ehdotusten perustuslainmukaisuudesta ei ole myöskään ollut mahdollista selvittää tässä aikataulussa. STM huomauttaa lisäksi, että uuteen säännökseen saattaa liittyä seikkoja, jotka edellyttävät laajempaa valmistelua ja mahdollisesti eri tahojen kuulemista.

Vaihtoehto 1: Koronapassina hyväksyttäisiin muitakin todistuksia kuin EU-koronatodistus

Rinnastetaan tartuntatautilain 16 a §:n 1 momentin 1 ja 3 kohtien mukaiset todistukset EU:n koronatodistukseen siten, että ne saavat samat oikeusvaikutukset kuin EU:n koronatodistus. Tartuntatautilain 16 a §:n mukaan vuonna 2005 (HE 226/2021 vp:n mukainen ehdotus on ’vuonna *2006*’) tai sitä aikaisemmin syntyneellä ulkomaalaisella, joka ei asu vakinaisesti Suomessa, on covid-19-taudin leviämisen estämiseksi oltava Suomeen saapuessaan mukanaan 16 g §:ssä tarkoitettu luotettava todistus:

1) vähintään 7 vuorokautta ennen Suomeen saapumista saadusta hyväksytystä covid-19-rokotussarjasta;
2) hänelle enintään 72 tuntia ennen Suomeen saapumista tehdyn covid-19-testin negatiivisesta tuloksesta; tai
3) enintään kuusi kuukautta aikaisemmin sairastetusta laboratoriovarmistetusta covid-19-taudista.

Koska todistuksissa ei olisi EU-QR-koodia, todistukset luettaisiin ilman koronatodistuksen digitaalista lukijalaitetta. Todistuksia tarkastavan henkilön vastuulle jäisi todistusten luotettavuuden sekä sisällön tarkastaminen. Todistuksia tarkastavan henkilön tulisi pystyä tarkistamaan suomen, ruotsin tai englanninkielisiä todistuksia tai saamelaisten kotiseutualueella myös saamenkielisiä todistuksia. Todistuksia tarkastavan henkilön tulisi pystyä arvioimaan rokotevalmisteiden hyväksyttävyys sekä eri todistustyyppien voimassaoloaika. Todistuksia tarkastavan henkilön tietoon tulisi todistuksista ilmeneviä henkilö- ja terveystietoja, kuten syntymäaika, henkilötunnus, tieto saaduista rokotuksista, tieto sairastetusta covid-19-taudista sekä muita mahdollista todistuksessa olevia tietoja, jotka eivät kaikki olisi sisäänpääsyn ratkaisemiseksi välttämättömiä.

Tartuntatautilain 16 b §:n nojalla, mikäli Suomeen saapuvalla henkilöllä ei ole 16 a §:ssa tarkoitettua todistusta, tulee hänen osallistua covid-19-testiin Suomeen saapumisen jälkeen. Näin ollen EU:n ulkopuolelta Suomeen saapuvan matkailijan maahan pääsystä ei voida suoraan päätellä, että hänen todistusta tarkastavalle henkilölle esittämänsä covid-19-todistus olisi automaattisesti 16 a §:n 1 momentin 1 tai 3 kohdan mukainen todistus.

Muiden kuin EU-koronatodistusten hyväksymistä koronapassina ei olisi mahdollista rajata koskemaan ainoastaan matkailijoita, vaan hyväksyminen koskisi tällöin kaikkia Suomessa oleskelevia henkilöitä, joilla on EU:n ulkopuolelta saatu 16 a §:n 1 momentin 1 tai 3 kohdan mukainen covid-19-tautia koskeva todistus. Suomeen saapuvilla matkailijoilla ei ole yksiselitteistä keinoa todistaa olevansa matkailijoita, eikä toisaalta tällaista selvittämisvaatimusta voisi todistuksia tarkastaville henkilöille asettaa.

Mikäli todistuksia tarkastava henkilö katsoisi, ettei asiakkaan todistus olisi hyväksyttävä, päättäisi hän asiakkaan sisäänpääsyn epäämisestä. Asiakas voi reklamoida päätöksestä toiminnanharjoittajia valvovalle aluehallintovirastolle.

Asiakkaan todistuksia tarkastavat henkilöt eivät olisi viranomaisia, joten tilanne eroaa tältä osin merkittävästi maahantulon yhteydessä tehtävästä todistusten tarkastamisesta. Maahantulon yhteydessä todistuksia tarkastaville henkilöille on laissa säädetty oikeus muun muassa terveystietojen käsittelyyn.

STM toteaa, että edellä kuvatuin perustein väärennettyjen todistusten määrä saattaisi kasvaa. Myös yleinen kansalaisten luottamus koronapassin käyttöön tehokkaana terveysturvallisuustoimenpiteenä saattaisi heiketä, jos tiloihin ja tilaisuuksiin pääsisi muillakin todistuksilla kuin EU:n koronatodistuksilla.

Vaihtoehdon 1 mukainen säännös voisi olla esimerkin kaltainen (alustava ehdotus):

58 m §

EU:n digitaaliseen koronatodistukseen rinnastuva todistus

Henkilö voi käyttää 16 a §:n 1 momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitettua todistusta 58 i §:n mukaisen EU:n digitaalisen koronatodistuksen tavoin.

Mitä 58 j §:ssä säädetään todistuksen tarkastamisesta sähköisellä lukijalaitteella, ei koske tämän pykälän mukaisen todistuksen tarkastamista.

Vaihtoehto 2: Viranomaisen myöntämä kansallinen koronatodistus

Säädetään Rajavartiolaitoksen ja Tullin tehtäviksi myöntää EU:n koronatodistukseen rinnastuva kansallinen koronatodistus. Kyseessä olisi uusi tehtävä näille viranomaisille. Tehtävästä säätäminen mahdollistaisi sen, ettei todistuksia tilaisuuden tai tilaan pääsyn edellytyksenä tarkastava joutuisi arvioimaan todistuksen luotettavuutta tai sisältöä eikä käsitellä henkilö- tai terveystietoja.

Tässä vaihtoehdossa teknisesti yksinkertaisin toteutustapa olisi se, että Suomeen saapuessaan henkilö saisi paperilla kansallisen koronatodistuksen, jossa näkyisi henkilön nimi sekä tieto siitä, että todistusta voi käyttää EU:n koronatodistuksen tavoin Suomessa. Todistus ei sisältäisi terveystietoja. Todistuksessa ei olisi QR-koodia ja se tarkastettaisiin ilman lukijasovellusta. Myönnettäessä todistuksia, joissa ei ole QR-koodia, tulee erikseen säätää siitä, että todistus voidaan tarkastaa ilman lukijasovellusta.

Vaihtoehtoisena teknisenä toteutuksena olisi mahdollista kehittää sovellus, joka lukisi matkustajan henkilötiedot passista ja generoisi siitä QR-koodillisen paperisen kansallisen koronatodistuksen. Todistus olisi mahdollista lukea lukijalaitteilla samalla tavoin kuin EU:n koronatodistus ja se toimisi Suomessa, mutta ei muissa maissa. Sovelluksen kehittäminen olisi STM:n arvion mukaan mahdollista noin kolmessa viikossa.

Tässä vaihtoehdossa tulisi myös tutkia mahdollisuus ja tarve sille, olisiko niillä matkustajilla, jotka saapuvat Suomeen siten, etteivät he rajanylitystilanteessa tapaa viranomaisia lainkaan, oikeus saada todistus jälkikäteen jostakin palvelupisteestä.

Säännös voisi olla esimerkin kaltainen (alustava ehdotus):

58 m §

Oikeus saada EU:n digitaaliseen koronatodistukseen rinnastuva todistus Suomeen saavuttaessa

Jos henkilöllä on Suomeen saapuessaan mukanaan 16 g §:ssä tarkoitettu luotettava todistus vähintään 7 vuorokautta ennen Suomeen saapumista saadusta hyväksytystä covid-19-rokotussarjasta tai enintään kuusi kuukautta aikaisemmin sairastetusta laboratoriovarmistetusta covid-19-taudista, eikä hänellä ole 58 i §:ssä tarkoitettua EU:n digitaalista koronatodistusta, Rajavartiolaitoksen tai Tullin palveluksessa olevan tai sen tehtävää hoitavan henkilön on annettava tälle pyynnöstä kansalliseen käyttöön soveltuva EU:n digitaaliseen koronatodistukseen rinnastuva todistus.

Kansalliseen käyttöön soveltuva EU:n digitaaliseen koronatodistukseen rinnastuva todistus sisältää tiedot henkilön nimestä, todistuksen voimassaolosta sekä digitaalisen varmenteen.

Kun 1 momentissa tarkoitettu todistus annetaan pyynnön mukaisesti, hakijalle ei anneta erillistä hallintopäätöstä eikä valitusosoitusta.

EU:n digitaaliseen koronatodistukseen rinnastuva todistus olisi voimassa enintään 30 päivää sen myöntämisestä.

STM:n käsityksen mukaan vaihtoehto 2 on selvästi parempi ratkaisu kuin vaihtoehto 1, sillä väärennysten mahdollisuus on pienempi eikä todistusten tarkastaminen edellytä todistuksen luotettavuuden ja sisällön arviointia.

Vaihtoehto 3: Hallituksen esityksen mukainen kunnan mahdollisuus myöntää EU-koronatodistuksia

STM toteaa, että ehdotetun 58 l §:n mukaan kunnalla on mahdollisuus myöntää EU-koronarokotustodistus myös muille kuin kunnan asukkaille, käytännössä esimerkiksi Suomeen EU:n ulkopuolelta saapuvalle turistille. STM katsoo, että huomioiden edellä kuvattuihin ratkaisuvaihtoehtoihin 1 ja 2 liittyvät haasteet, vastaa esityksen mukainen toimintamalli parhaiten sosiaali- ja terveysvaliokunnan tahtotilaa mahdollisimman kevyestä menettelystä. Kunnalla on jo nykyisen lainsäädännön nojalla toimivalta myöntää todistuksia eikä erillistä säätelyä tietojen käsittelyyn tai rekisterinpitoon liittyen tarvita. Myönnettäessä EU-koronatodistuksia ei myöskään synny ongelmia todistusten tarkastamiseen liittyen. Kunnilla on palvelupisteitä kaikkialla Suomessa, jolloin myös sisärajan kautta Suomeen saapuvalla tai aiemmin Suomeen saapuneella EU:n ulkopuolella rokotetulla henkilöllä olisi mahdollisuus saada todistus. Kuntien on mahdollista suunnitella todistusten myöntämisen halutessaan siten, että se palvelee alueelle saapuvia turisteja mahdollisimman hyvin, esimerkiksi sijoittamalla palvelupiste rajanylityspisteelle.

STM toteaa, että esitetyn 58 l §:n mukaan kunnilla ei kuitenkaan ole velvollisuutta myöntää EU-koronarokotustodistuksia muille kuin kunnan asukkaille. Covid-19-pandemian torjunnassa kunnilla on ollut keskeinen rooli ja kuntien sosiaali- ja terveyspalveluihin on pandemian aikana kertynyt merkittävää hoito- ja palveluvelkaa. STM kuitenkin katsoo, että todistusten myöntäminen matkailijoille mahdollistaa matkailijoiden yhdenvertaisen osallistumisen toimintaan, jossa on koronapassivaatimus, ja siten se voi lisätä Suomen houkuttelevuutta matkailijoiden kohdemaana. Matkailun edistämisellä voi olla kunnille merkittäviä epäsuoria positiivisia terveys- ja hyvinvointivaikutuksia, minkä vuoksi kunnat voivat katsoa perustelluksi järjestää todistusten myöntämisen myös matkailijoille.

EU-koronatodistuksen myöntäminen toisessa EU-jäsenvaltiossa rokotetuille

Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota toisessa EU:n jäsenvaltiossa rokotuksen saaneiden asemaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan toisessa EU-maassa saadun rokotustodistuksen saaminen voi osoittautua käytännössä hankalaksi, ja se voi esimerkiksi edellyttää henkilön matkustamista kyseiseen EU-maahan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan sovellettavana oleva EU-lainsäädäntö ei estäne kansallista menettelyä todistuksen myöntämiseksi toisessa EU-maassa saadusta rokotuksesta. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan on syytä EU-sääntelyn puitteissa täydentää sääntelyä.

EU-asetuksen 953/2021 mukaan EU-koronarokotustodistuksen myöntää se maa, jossa rokotus on annettu. Asetuksen mukaan todistus on digitaalinen ja se tulee antaa ilman rokotetun henkilön erillistä pyyntöä. Euroopan komission sähköisten terveyspalvelujen verkoston antaman ohjeistuksen mukaan EU-koronarokotustodistus täydestä rokotussarjasta myönnetään siitä maasta, jossa rokotussarjan jälkimmäinen annos on annettu. Myös STM:llä on tiedossa tilanteita, joissa toisen EU-jäsenvaltio ei ole pystynyt myöntämään EU-koronarokotustodistusta esimerkiksi sen vuoksi, että rokotetulla henkilöllä ei ole ollut

paikallista henkilötunnusta. Joillakin jäsenmailla on ollut teknisiä vaikeuksia myöntää EU-koronarokotustodistuksia täydestä rokotussarjasta, jos aiemmat annokset on saatu jossain muussa maassa.

STM esittää 58 l §:n muuttamista siten, että kunnilla olisi velvollisuus myöntää EU:n digitaalisia koronarokotustodistuksia toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan unionin ulkopuolella rokotuksen saaneelle.

58 l §

EU:n digitaalisen koronarokotustodistuksen myöntäminen toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan unionin ulkopuolella rokotuksen saaneelle

Kunnan on myönnettävä kansanterveyslain 14 §:ssä tarkoitetulle kunnan asukkaalle tämän pyynnöstä kehyksestä covid-19-tautiin liittyvien yhteentoimivien rokotusta, testausta ja taudista parantumista koskevien todistusten (EU:n digitaalinen koronatodistus) myöntämiseksi, todentamiseksi ja hyväksymiseksi helpottamaan henkilöiden vapaata liikkuvuutta covid-19-pandemian aikana annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen 2021/953 artiklassa 5 tarkoitettu rokotustodistus, jos mainitun asetuksen 8 artiklan 1 kohdan edellytykset täyttyvät ja rokotus on toteutettu 16 g §:n 1 momentissa tarkoitetulla rokotevalmisteilla.

Todistuksen tai sen oikeaksi todistetun käännöksen toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan unionin ulkopuolella saadusta rokotuksesta on oltava suomen-, ruotsin- tai englanninkielinen. Saamen kielilaissa (1086/2003) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella esitetty todistus saa olla myös saamenkielinen.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun EU:n digitaalisen koronarokotustodistuksen myöntämistä koskeva asia on käsiteltävä viivytyksettä.

Kun 1 momentissa tarkoitettu EU:n digitaalinen koronarokotustodistus myönnetään hakemuksen mukaisesti, hakijalle ei anneta erillistä hallintopäätöstä eikä valitusosoitusta.

Koronapassin käyttöönoton vaikutukset lapsiin

Perustuslakivaliokunta toteaa, että valiokunta kiinnitti arvioidessaan koronapassin käyttöönottoa merkitsevää lainsäädäntöä erityistä huomiota lasten asemaan (PeVL 35/2021 vp, kappaleet 18—25). Sosiaali- ja terveysvaliokunnan on syytä tarkastella sääntelyn vaikutuksia lapsiin. Perustuslakivaliokunta painottaa erityisesti tarvetta tarkastella heikommassa asemassa olevien lapsien mahdollisuuksia harrastuksiin ja muuhun toimintaan osallistumiseen.

STM toteaa, että koronapassin vaikutuksia lapsiin on käsitelty esityksen kohdassa ”4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset” sekä laajemmin hallituksen esityksessä HE 131/2021 vp kohdassa ”4.5 Yhteiskunnalliset vaikutukset”.

Koronapassia voidaan edellyttää 16-vuotta täyttäneiltä ja sitä vanhemmilta, mikä tarkoittaa sitä, että jos tilassa tai toiminnossa edellytetään koronapassia, ei sitä voida edellyttää alle 16-vuotiailta. Ikäraja mahdollistaa alle 16-vuotiaiden yhdenvertaisen osallistumisen tiloihin ja toimintoihin, joissa koronapassia edellytetään, riippumatta siitä onko heillä rokotuksia, negatiivista testitulosta tai ovatko he sairastaneet aiemmin covid-19-taudin.

Toisaalta alle 16-vuotiaiden osallistumismahdollisuus ilman koronapassiedellytystä lisää jonkin verran tilojen ja tapahtumien tartuntariskiä, jos niihin osallistuu alle 16-vuotiaita henkilöitä. Kuitenkin Suomessa

12–15-vuotiaiden lasten koronarokotusten ensimmäisen annoksen kattavuus on jo 76 % ja toisen annoksen 66 %. Lisäksi tutkimuksissa on havaittu lasten mahdollisesti aiheuttaman vähemmän jatkotartuntoja kuin muiden ikäryhmien.

Esityksen 58 i §:n mukaan koronapassia voidaan edellyttää 16–17-vuotiailta lapsilta. Esityksen 58 k §:n mukaan kuntien tulee järjestää 16–17-vuotiaiden lasten covid-19-testaus koronapassin saamiseksi maksutta. Maksuttomuudella on pyritty mahdollistamaan koronapassin saatavuus matalalla kynnyksellä myös niille lapsille, jotka eivät ole ottaneet koronarokotetta. Negatiiviseen testitulokseen perustuvan koronapassin ollessa voimassa kerrallaan 72 tuntia, voi koronapassin saaminen edellyttää rokottamattomalta lapselta testausta jopa useamman kerran viikossa. Testiin hakeutuminen ja testin koettu epämiellyttävyys muodostavat käytännössä esteitä koronapassin saatavuudelle 16–17-vuotiaille lapsille. Esteet koronapassin saatavuudelle voivat puolestaan estää harrastuksiin osallistumista sekä vaikuttaa negatiivisesti 16–17-vuotiaiden lasten sosiaalisiin suhteisiin.

Koronapassin saatavuuden esteeksi voi 16–17-vuotiailla muodostua myös haasteet käyttää Omakanta-palvelua tai hakea paperille tulostettua todistusta terveysasemalta. STM on hallituksen esityksen HE 131/2021 vp käsittelyn yhteydessä 4.10.2021 perustuslakivaliokunnalle toimittamassaan selvityksessä kuvannut Omakanta-palvelun tosiallisia käyttömahdollisuuksia lapsilla:

”Alaikäiset lapset voivat käyttää Omakanta-palvelua itsenäisesti ja huoltajat voivat asioida Omakanta-palvelussa alaikäisten lastensa puolesta siltä osin, kuin hoidostaan päättämään kykenevä lapsi ei ole kieltänyt potilastietojensa luovuttamista huoltajalle. Puolesta asioinnin edellyttämä lasten päätöskyky- ja kieltotietojen kirjaaminen ja tallentaminen Kanta-palveluun on vienyt kauan aikaa, ja tämän toiminnallisuuden käyttöönoton keskeneräisyys rajoittaa huoltajien mahdollisuutta puolesta asiointiin.

Alaikäiset lapset voivat käyttää Omakanta-palvelua itsenäisesti, jos lapsella on käytössään tunnistautumisväline eli sähköinen henkilökortti, verkkopankkitunnukset tai mobiilivarmenne. Sähköisen henkilökortin myöntää poliisi, eikä sen saamiseen ole ikärajoja. Verkkopankkitunnuksia tarjoavat pankit ja mobiilivarmenteita matkapuhelinoperaattorit. Ne määrittelevät itse, minkä ikäisille henkilöille pankkitunnuksia ja mobiilivarmenteita myöntävät. Tyypillisesti pankit myöntävät tunnuksia 15-vuotiaille huoltajan suostumuksella. Mobiilivarmenteiden myöntämiselle operaattoreilla on ikärajoja 13 vuodesta 15 vuoteen, ja rekisteröinti voi edellyttää verkkopankkitunnuksia ja huoltajan suostumusta.

Lasten itsenäinen asiointi Omakannassa on laajentunut jatkuvasti. Elokuun 2020 ja elokuun 2021 välillä alaikäisiä eri käyttäjiä on ollut kuukausittain vähintään 11 000, ja elokuussa 2021 käyttäjämäärä on ollut jo 21 760 henkilöä. Toisaalta alaikäisiä henkilöitä on koko väestössä n. 1 000 000 henkilöä, joten Omakantan käyttäjien osuus koko alaikäisestä väestöstä ei ole suuri. Toisaalta STM:n käsityksen mukaan tunnistautumisvälineiden käyttöön liittyy myös haasteita. Esimerkiksi henkilökortti, joka sinänsä olisi kaiken ikäisten saatavilla, koetaan hankalaksi käyttää johtuen esimerkiksi käytön edellyttämästä kortinlukijalaitteesta ja sovelluksista. Epäselvyyksiä on ollut myös siinä, mikä taho tukee käyttäjiä henkilökortin käytössä.

Huoltajan on mahdollista käyttää Omakantaa 12 vuotta täyttäneiden lastensa puolesta. Tietojen näkyminen Omakannassa yli 10-vuotiaan huoltajalle on mahdollista sitten, kun kyseisessä terveydenhuollon organisaatiossa on tehty tarvittavat muutostyöt potilastietojärjestelmään. Muutostyöt etenevät terveydenhuollon organisaatioiden omien päätösten mukaisesti. Kanta-palveluissa puolesta asioinnin mahdollisuus on otettu käyttöön lokakuussa 2020. Potilaslain (785/1992) 9 §:n mukaisesti silloin, kun alaikäinen potilas on kykenevä päättämään hoidostaan itse, on hänellä oikeus kieltää potilastietojensa luovuttaminen huoltajille. Jotta potilastiedot voidaan näyttää huoltajalle Omakantassa, on terveydenhuollon palvelunantajan kirjattava THL:n määrittelyjen mukaisia tietorakenteita käyttäen lapsen potilasasiakirjaan myös tieto lapsen päätöskyvystä ja mahdollisesta luovutuskiellosta. Päätöskyvyn ja kiellon rakenteinen kirjaaminen edellyttää muutoksia terveydenhuollossa käytettäviin potilastietojärjestelmiin, ja järjestelmämuutosten toteutukset ja erityisesti käyttöönotot terveydenhuollossa ovat vielä kesken.

Huoltajat pääsevät Omakanta-palvelussa katsomaan niitä lapsen potilastietoja, joihin tieto päätöskyvystä ja mahdollisesta kiellosta on voitu kirjata. Aiemmin kirjatuissa potilasasiakirjoissa näitä tietoja ei ole, eikä niitä voi sen takia huoltajille näyttää. Siten esimerkiksi rokotustietoja, laboratoriotuloksia tai diagnoositietoja, jotka on kirjattu ennen uuden järjestelmäversion käyttöönottoa, ei voida huoltajille näyttää. Näin ollen huoltajan saataville näissä tapauksissa ei voida muodostaa EU:n digitaalista koronatodistusta.

Tietojärjestelmiltä edellytetään Kansaneläkelaitoksen koordinoimaa yhteentoimivuuden testausta Kanta-palveluiden kanssa, ennen kuin uudet versiot ovat käyttöönotettavissa. Muutos on hyväksytysti toteutettu 13 potilastietojärjestelmään, ja testaamassa on kolme järjestelmää (Apotti, Esko ja SoftMedic). Muutosten toteuttaminen on ollut vaatimus tietojärjestelmien vaatimustenmukaisuustodistuksen päivittämiselle. Uuden tietojärjestelmäversion oli 5.9.2021 mennessä ottanut käyttöön 15 julkista terveydenhuollon palvelunantajaa (joista kolme vain sähköisen lääkemääräyksen osalta), 215 yksityistä palvelunantajaa ja 62 itsenäistä ammatinharjoittajaa.

Potilastietojen puolesta asiointi on käytössä seuraavissa kunnissa: Kemiönsaari, Maalahti, Korsholm, Närpes, Uusikaupunki, Tuusula, Tyrnävä, Kangasala, Pirkkala, Vesilahti, Sipoo ja Pello, eli alle 10 % terveydenhuollon kunnallisista palvelunantajista. Yksityisistä palvelunantajista käyttöönottaneet ovat pieniä yksityisen terveydenhuollon toimijoita sekä optikko- ja silmälääkäriasemia.

Syiksi käyttöönottojen hitaaseen etenemiseen on tunnistettu kyseisten muutosten paketointi laajempiin tietojärjestelmän päivitysversioihin, sote-uudistuksen valmistautuminen ja palvelunantajien isot tietojärjestelmähankinnat. STM on yhteistyössä THL:n kanssa suunnittelemassa toimenpiteitä käyttöönottojen vauhdittamiseksi.

Puolesta asiointiin liittyy rajoituksia erityistilanteissa, kun lapsella on turvakielto tai huoltaja on edunvalvonnan piirissä. Näissä tilanteissa huoltajan oikeutta puolesta asiointiin ei vielä voida varmuudella päätellä taustajärjestelmistä, joten puolesta asiointi ei toistaiseksi ole mahdollista.

Omakannasta riippumatta huoltaja voi hoitaa kaikkia alaikäisen lapsensa asioita terveydenhuollossa sekä pyytää alaikäisen potilasasiakirjat nähtäväkseen ja saada niistä kopion, ellei päätöskykyinen alaikäinen ole kieltänyt tietojen antamista. Huoltajalla on oikeus toimia alaikäisen puolesta huoltajuussuhteen perusteella.

EU:n todistukset koronavirustestistä ja sairastetusta koronavirustaudista ovat olleet saatavilla Omakannassa 14.7.2021 alkaen, koronarokotustodistus jo 28.6.2021 alkaen. EU-asetuksen mukaisesti nämä todistukset ovat maksuttomia. Todistuksen saa Omakannasta sen jälkeen, kun rokotus- tai testitulostiedot on tallennettu Kanta-palveluun. Tavanomaisesti koronatestitodistus on saatavilla noin vuorokauden kuluessa näytteen ottamisesta.

Jos henkilöllä ei ole mahdollisuutta käyttää Omakantaa tai valtuuttaa toista henkilöä käyttämään sitä puolestaan, hän on voinut 14.7.2021 alkaen saada terveydenhuollosta tulostetun paperisen todistuksen.

Myös alaikäiset voivat hakea paperisen todistuksen terveydenhuollosta.”

Esityksen 58 j § 2 momentin mukaan toiminnanharjoittajalla on oikeus tarkastaa asiakkaan tai toimintaan osallistuvan henkilöllisyys koronapassin esittämisen yhteydessä. Henkilöllisyys voidaan tarkastaa myös lapsilta, joilta edellytetään koronapassia. 16–17-vuotiaiden lasten koronapassin käytön esteeksi voi näin ollen muodostua myös puuttuva henkilöllisyystodistus.

Koronatodistuksen lukijaohjelman hyväksymismenettely

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut, että "*tartuntatautilain 58 j §:n mukaan todistuksen tarkastaminen tulee toteuttaa siten, että toiminnanharjoittaja käyttää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen hyväksymää lukijaohjelmaa. Mikäli säännöksen on tarkoitettu sisältävän Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle osoitetun lakisääteisen tehtävän hyväksyä tai hylätä hakemuksesta muiden tahojen kehittämiä lukijaohjelmia, on säännöstä täsmennettävä olennaisesti. Säännöksestä tulee myös ilmetä edellytykset, joilla lukijaohjelma voidaan hyväksyä tai hylätä. Säännöksestä on syytä ilmetä myös hyväksynnän ajallinen ulottuvuus.*"

STM toteaa, että tartuntatautilain voimassa olevaan 58 j §:n sisältöön ei ollut lukijaohjelmaa koskevan hyväksymismenettelyn osalta esitetty muutosta. STM toteaa, että sanamuodolla hallituksen esityksessä ja erityisesti sen 58 j §:ssä oli alun perin tarkoitettu olevan kaksi eri tarkoitusta. Ensisijaisena tarkoituksena on ensinnäkin ollut, että keskitetty taho vastaisi lukijaohjelmalla tapahtuvasta henkilötietojen käsittelyn minimoinnista ja tietoturvasta. Toiseksi lainsäädäntö on tarkoitettu olevan mahdollistavaa lainsäädäntöä. Myös muut toimijat kuin THL voisivat rakentaa lukuohjelman ja asiaan oli useassa lausunnossa kiinnitetty huomiota sekä lisäksi talousvaliokunnan lausunnossa (TaVL 29/2021 vp HE 131/2021 vp) ja sivistysvaliokunnan lausunnossa (SiVL 15/2021 vp — HE 131/2021 vp).

Lukuohjelman ei välttämättä tarvitse perustua samaan mobiiliteknologiaan, jota THL:n lukuohjelmassa on käytetty, mutta toisaalta THL:n lukuohjelma olisi kuitenkin heti käyttöönotettavissa. THL hyväksyisi muiden toimijoiden valmistamat lukuohjelmat, jotta niissä tapahtuva henkilötietojen käsittely olisi tartuntatautilain 58 j §:n mukaisesti minimoitu, tietoja ei tallennettaisi muihin käyttötarkoituksiin ja jos ohjelma olisi tietoturvallinen. Tehtävä olisi sinällään melko yhteensopiva jo monien muiden THL:n lakisääteisten tehtävien kanssa ja THL on jo nyt toteuttanut yleisesti käytössä olevan lukijaohjelman. Henkilöiden tietosuoja vaarantuisi, mikäli toiminnanharjoittaja voisi vapaasti päättää, mitä markkinoilta saatavilla olevaa lukuohjelmaa se käyttäisi todistuksen voimassa olon tarkistamiseksi.

STM esittää, että pykälän 1 momenttia muutettaisiin ja lisättäisiin uusi 2 momentti siten, että niissä perustuslakivaliokunnan lausunnon edellyttämällä tavalla säädettäisiin nykyistä selkeämmin THL:lle osoitetusta lakisääteisestä tehtävästä hyväksyä tai hylätä hakemuksesta muiden tahojen kehittämiä lukijaohjelmia. THL:n hyväksymien lukijaohjelmien tulisi täyttää samat henkilötietojen käsittelyä ja tietoturvaa koskevat vaatimukset kuin laissa on asetettu myös THL:n lukijaohjelmalle. Toisin sanoen, henkilötietojen käsittely tulisi teknisesti toteuttaa siten, että hyväksymisen edellytyksenä käytettävällä THL:n hyväksymällä lukijaohjelmalla näkisi vain todistukseen QR-koodiin merkityn henkilön nimen ja tiedon todistuksen voimassaolosta. Nimen näyttäminen lukuohjelman kautta olisi perusteltua, jotta henkilöllisyyden varmistaminen olisi käytännössä riittävästi mahdollista. Henkilön nimen näkyminen olisi välttämätöntä mahdollisten väärinkäytösten estämiseksi. Lisäksi THL:n olisi varmistettava, että lukijaohjelmisto on tietoturvallinen siten, ettei THL:n hyväksymällä lukijaohjelmalla ole mahdollista rekisteröidä tai tallentaa todistuksen tietoja, eikä käsitellä todistusta muussa käyttötarkoituksessa. Hakijan tulisi hakemuksellaan lisäksi sitoutua, että se päivittää lukijaohjelmaan uusien hyväksyttävien EU:n digitaalisen koronatodistusten kanssa yhteentoimivien todistusten tietosisällöt ilman aiheetonta viivytystä.

Hyväksyntä tapahtuisi hakemuksesta. THL:n tulisi hyväksyä lukijaohjelma, jos se täyttäisi edellä todetut, mutta nyt siis esitettävään uuteen 3 momenttiin siirretyt vaatimukset. Hyväksymisestä tulisi antaa kirjallinen todistus. Todistus olisi voimassa toistaiseksi. Mikäli lukijaohjelma ei täyttäisi edellä 3 momentissa asetettavia vaatimuksia, hakemus tulisi hylätä. Päätökseen saisi vaatia oikaisua siten kuin hallintolaissa (434/2003) säädetään. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (568/1996) säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Päätös voitaisiin panna täytäntöön heti, jollei valitusviranomainen kiellä täytäntöönpanoa.

Lisäksi nykyisen 3 momentin (uuden 4 momentin) sanamuotoa esitettäisiin muutettavaksi siten, että siinä otettaisiin huomioon THL:n hyväksymien ohjelmien lisäksi sen oma lukijaohjelma.

Viimeinen momentti esitettäisiin poistettavaksi, koska sama sisältö olisi todettu jo uudessa 2 momentissa.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella 58 j § esitetään muutettavan seuraavasti:

58 j §

Oikeus käsitellä EU:n digitaalisen koronatodistuksen tietoja

Toiminnanharjoittajalla, sen palveluksessa olevalla tai sen tehtävää hoitavalla, jolla on tämän lain nojalla oikeus edellyttää EU:n digitaalisen koronatodistuksen esittämistä asiakkaalta ja toimintaan osallistuvalta, on oikeus tarkastaa todistuksen voimassaolo, jos sen toimintaan kohdistuu 58 a §:n 2 ja 3 momentin nojalla annetussa asetuksessa säädetty taikka 58 tai 58 d §:n mukaisessa viranomaispäätöksessä määrätty rajoitus tai velvoite. Todistukseen merkittyjen henkilötietojen käsittely edellyttää lisäksi asiakkaan ja toimintaan osallistuvan informointia. Henkilötietoja saa käsitellä vain todistuksen voimassaolon tarkastamiseksi ja sen tarkastamiseksi, täyttyvätkö edellytykset tilaan pääsemiseksi. Todistuksen tarkastaminen tulee toteuttaa siten, että toiminnanharjoittaja käyttää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen *lukijaohjelmaa tai Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen hyväksymää lukijaohjelmaa.* ~~*, joka näyttää toiminnanharjoittajan edustajalle todistukseen kirjatun henkilön nimen ja tiedon todistuksen voimassaolosta.*~~*.* ~~*Jos todistuksen tarkastaminen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen hyväksymällä lukijaohjelmalla ei ole teknisistä syistä mahdollista, todistuksen voimassaolon voi tarkastaa ilman sähköistä lukijaohjelmaa*~~

Lukijaohjelman hyväksyntää tulee hakea kirjallisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee hyväksyä lukijaohjelma, jos se täyttää 3 momentissa asetetut vaatimukset. Tämän lisäksi hakijan tulee hakemuksellaan sitoutua, että lukijaohjelmaan päivitetään kulloinkin voimassa olevien EU:n digitaalisen koronatodistusten kanssa yhteentoimivien todistusten tietosisällöt ilman aiheetonta viivytystä. Hyväksymisestä tulee antaa kirjallinen todistus. Todistus on voimassa toistaiseksi. Mikäli lukijaohjelma ei täytä 3 momentissa asetettavia vaatimuksia hakemus tulee hylätä. Päätökseen saa vaatia oikaisua siten kuin hallintolaissa (434/2003) säädetään. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (568/1996) säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Päätös voidaan panna täytäntöön heti, jollei valitusviranomainen kiellä täytäntöönpanoa.

Lukijaohjelma saa näyttää toiminnanharjoittajan edustajalle vain todistukseen kirjatun henkilön nimen ja tiedon todistuksen voimassaolosta. Lukijaohjelmiston on oltava tietoturvallinen siten, ettei todistuksen tietoja ole lukijaohjelmalla mahdollista rekisteröidä tai tallentaa, eikä käsitellä todistusta muussa käyttötarkoituksessa.

Jos todistuksen tarkastaminen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen *tai sen* hyväksymällä lukijaohjelmalla ei ole teknisistä syistä mahdollista, todistuksen voimassaolon voi tarkastaa ilman sähköistä lukijaohjelmaa.

Toiminnanharjoittajalla, sen palveluksessa olevalla tai sen tehtävää hoitavalla, jolla on oikeus edellyttää EU:n digitaalisen koronatodistuksen esittämistä asiakkaalta ja toimintaan osallistuvalta, on lisäksi oikeus tarkistaa asiakkaan ja toimintaan osallistuvan henkilöllisyys.

~~Todistuksen tietoja ei saa rekisteröidä tai tallentaa tai käsitellä muussa käyttötarkoituksessa.~~

Tartuntatautilain 16 c §:n 2 momentti

Perustuslakivaliokunta toteaa, että valiokunnan aikaisemmin esittämät huomiot tartuntatautilain 16 c §:n 2 momentista eivät ole vaikuttaneet lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen. Myös nyt ehdotettu sääntely, jossa 2 momentin voimassaoloa ei enää jatketa, on käsiteltävissä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunta kiinnittää kuitenkin edelleen huomiota siihen, että sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta olisi perustellumpaa säilyttää maakohtaisten poikkeuksien mahdollisuus. Valtioneuvoston tulee vähintään tarkoin seurata poikkeussäännöksestä luopumisen käytännön vaikutuksia ja ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin, jos maahantulorajoitukset näyttävät muodostuvan soveltamiskäytännössä oikeasuhtaisuusvaatimuksen kannalta ongelmallisiksi.

STM viittaa 8.12.2021 antamaansa vastineeseen ja toteaa, että valtioneuvosto seuraa tarkoin poikkeussäännöksestä luopumisen käytännön vaikutuksia ja ryhtyy asianmukaisiin toimenpiteisiin, jos maahantulorajoitukset näyttävät muodostuvan soveltamiskäytännössä oikeasuhtaisuusvaatimuksen kannalta ongelmallisiksi.

Tartuntatautilain kokonaisuudistus

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että valiokunnan mielestä asianmukaisen kokonaisuudistuksen edellyttämä lainvalmistelun kesto puoltaa hankkeen pikaista käynnistämistä.

STM toteaa, että tartuntatautilain kokonaisuudistuksen tarvetta on arvioitu ministeriössä, mutta kiireellisten covid-19-epidemiaan liittyvien väliaikaisten säännösten valmistelu on ollut ensisijaisena tehtävänä. Lisäksi STM toteaa, että vuoden 2022 aikana on tehtävä tartuntatautilakiin ns. teknisluontoiset sote-uudistuksen vaatimat muutokset noin 50 pykälään, joiden voimaantulo on 1.1.2023. Myös tartuntatautilain laaja sisällöllinen uudistaminen on tarkoitus käynnistää vuoden 2022 aikana.

Ahvenanmaa

Perustuslakivaliokunta kiinnittää valtioneuvoston huomiota tarpeeseen huomioida Ahvenanmaan erityisasema annettaessa tartuntatautilain nojalla asetuksia ja valmisteltaessa lain soveltamista koskevia linjauksia (ks. myös PeVL 16/2021 vp, kappale 13).

STM toteaa, että valmisteltaessa tartuntatautilain muutoksia ja valtioneuvoston asetuksia sekä niiden muutoksia, jotka koskevat Ahvenanmaata, on järjestetty erillisneuvottelut Ahvenanmaan maakunnan kanssa ja Ahvenmaa on myös antanut kirjalliset lausunnot muutoksista.